

SAMFUNNS-SOLIDARITET - HVA ER DET?

Innledning på NORGAS 23.3.1981

Det politiske arbeidet blir ofte preget av øyeblikkets stridsspørsmål. Det kan gi nærsynthet. Hvis vi stanser opp og ser historisk på utviklingen av vårt samfunn, kan vi slå fast at det har skjedd store endringer. For femti år siden var Norge et fattigsamfunn. I dag er vi et av verdens rikeste land. Dette skyldes en kraftig produksjonsvekst, bygd på systematisk bruk av forskning og ny teknikk. Men det skyldes og noe som er enda viktigere

- 2 -

Knappt noe land har maktet å fordele velstanden så jevnt. Vi har klart å utvikle en stadig bredere definisjon av solidariteten, slik at den etter hvert kom til å omfatte hele samfunnet.

Men dette er ikke seire som er vunnet en gang for alle. Samfunnet endrer seg, og endringene kommer stadig raskere. På mange måter blir samfunnet mer komplisert, Vi blir stadig mer avhengig av hverandre. I dette ligger det faktorer som kan true solidariteten. Det er visse trekk vi har sett de seneste årene som gir grunn til bekymring.

Solidaritet er som kjent en helt grunnleggende verdi for sosialister. Solidaritet er både et mål for samfunnsutviklingen og den er samtidig et middel.

Temaet i kveld er samfunnssolidaritet. Jeg vil derfor snakke mest om forholdene i vårt eget land. Det er de vi har mest innflytelse over. Likevel ville jeg starte med å slå fast at solidariteten er internasjonal. Og la meg føye til: Noen av de største utfordringer i årene som kommer ligger i dette: Vil vi i den rike verden makte å handle solidarisk overfor det flertallet av verdens folk som lever i fattigdom og undertrykking.

Hva er grunnlaget for solidaritetstanken?

Begrunnelsen for solidaritet er tresidig.

For det første: Solidaritet er evnen til innlevelse. Det betyr en forpliktelse til å vise særlig omsorg for de svake og føle ansvar for medmennesker. Samfunnet må utformes slik at alle får likeverdige levekår, uansett

personlig bakgrunn, kjønn eller nasjonalitet. Enkeltmenneskets velferd og trygghet skal sikres gjennom det fellesskap vi alle er del av og bidrar til.

Solidaritet er samtidig uttrykk for egen interesse.

Vi har alle fordel av fellesskapsordninger som tar vare på oss i situasjoner hvor vi er svake. Det gjelder situasjoner som inntreffer med stor sikkerhet, som sykdom og alderdom eller den særlig utsatte periode i kvinners liv, under og etter barnefødsler. Men det gjelder også de situasjoner som er vanskeligere å forutsi som arbeidsledighet eller ulykker. Solidaritet er altså ikke bare at de sterke gir til de svake.

Solidariteten var et viktig redskap i arbeiderklassens kamp. Den sprang ut av behovet for å stå sammen om

felles sak. Samhold ga styrke. Ved å handle i fellesskap, kunne arbeidere som hver for seg var maktesløse, oppnå makt. Solidarisk handling innebar at hver enkelt måtte gi avkall på noe av sin egen handlefrihet. Men den var jo i virkeligheten en verdiløs frihet. Retten til isolert handling førte ikke til resultater. Det var ikke sant at enhver kunne være sin egen lykkes smed. Samhold i handling var et uttrykk for erkjennelsen av at menneskers frigjøring må være deres eget verk, deres felles verk.

Solidaritet er fortsatt det viktigste verktøy i interessekampen.

For det tredje er solidariteten bygget på innsikt. Felles interesser ^{må} fremmes med felles løft.

Solidaritet er også forankret i den innsikt at fellesskapets beste ikke automatisk er en følge av at de enkelte mennesker handler til eget beste. For å oppnå et bedre resultat for alle, må mennesker i visse tilfelle legge begrensninger på sin egen handlefrihet. Slike begrensninger er svar på problemer som oppstår når enkeltmennesker fremmer sine egne interesser på en måte som skader både dem selv og andre. Slike svar krever sterke fellesskapsorganer.

Et av våre hovedmål er å gi menneskene trygghet i viktige livsforhold. Som følge av arbeiderbevegelsens kamp er ansvaret for denne trygghet på sentrale områder

tillagt samfunnets organer. Vi har bygd opp ordninger som gir enkeltmennesket rettigheter som medlem av samfunnet. Denne grunnleggende tryggheten utvider friheten. Den gir mennesker frihet til å søke utfordringer utover den rene selvoppholdelse. Den frigjør krefter til andre formål.

Solidariteten medfører forpliktelser til å trygge de svakest stilte. I alle samfunn vil det være noen som er syke, funksjonshemmede, svake. De er en del av det normale samfunn, og må inngå i vanlig samfunnsvirksomhet og ikke isoleres i institusjoner. I likhet med alle andre må de få muligheter til å utvikle og bruke sine evner i det fellesskapet vi alle er en del av.

8

La meg ~~45~~ stanse opp ved et grunnleggende forhold. Da arbeiderbevegelsen hadde sitt gjennombrudd, var det flertallet som var underpriviligerte. Solidaritet betydde da å ta fra de få og gi til de mange. Solidariske løsninger ga da framgang for flertallet. Med det høye og jevne velstandsnivået vi nå har, er det ofte mindre grupper som påkaller vår solidaritet. I dag vil solidaritet ofte innebære overføringer fra de mange til de få som i øyeblikket er svake og trenger hjelp. Vi vet at dette skaper problemer. Vi vet at mange reagerer på høye skatter og avgifter. For å møte denne utfordringen må vi gå tilbake til den begrunnelsen jeg ga for solidariteten: at den også bygger på egen interesse. Det er ikke slik at noen alltid er sterke mens andre alltid er svake. Livet er omskiftelig. Vi kommer

alle i livssituasjoner der det er vi som trenger hjelp. Og om det ikke er jeg selv som trenger hjelp, kan det være en av mine nærmeste. Både min egen trygghet og mine nærmestes trygghet hviler da på at vi har solidariske ordninger som fungerer.

I dag deg, i morgen meg.

Her vil jeg også stanse et øyeblikk ved den informasjon vi får om det som skjer i samfunnet. Utvalget av det som blir presentert for oss i massemedia gir ikke det hele og sanne bildet av vår verden. Det som avviker, det sensasjonelle - og ofte det negative får bredere plass enn det hverdagslige, det positive. Dette kan i sum gi oss et alt for negativt bilde av den virkeligheten som omgir oss. Vi leser meget om de sjukehusplassene som mangler - men vi hører lite om alle dem som fungerer bra og ta vare på

10

pasientene. Og vi får lite høre om hva de koster alle de goder vi får gratis. Sjukehussenger koster godt over tusen kroner døgnet. En elev i den videregående skolen koster 22.000 kroner i året. Dette viser at solidariteten sikrer oss gjensidig: Vi får tjenester og hjelp når vi det trenger fordi vi betaler og ytre når vi har overskudd og krefter til det. For det meste både gir og mottar vi samtidig.

Vi er også fanger av vår egen språkbruk. Vi snakker om at pengene går bort i skatt. De går slett ikke bort. De går til sjukehus, barnehager, skoler og fellesgoder som står vil vår rådighet når vi eller våre nærmeste trenger det. Vi snakker om realdisponibel inntekt når det egentlig er privatdisponibel inntekt vi mener. For ingen kan vel nekte for at våre veier, våre sjuke-

senger og våre kommunale friområder er realdisponible når vi ønsker eller trenger dem? Det er en sammenheng i samfunnshusholdningen som i den enkeltes økonomi: Vi kan ikke øke godene uten at vi skaffer de inntektene som betaler for dem. For å forsvare det solidariske samfunnet vi har bygd opp, må vi bedre forklare de sammenhengene som gjelder. Ingen regjering kan bruke samme krona to ganger like lite som hver enkelt av oss kan gjøre dette. Hvis vi gjennom våre organisasjoner eller politiske organer legger opp til å bruke mer enn vi har, får vi prisstigning og inflasjon som resultat. Det er noe av det minst solidariske vi kan tenke oss. Inflasjon er en blind, brutal og tilfeldig måte å omfordele inntekt og formue på. Vi vet at det er de sterkeste som spiller best d

12.

spill som inflasjonen innbyr til.

Jeg sa at det lå farer i utviklingen av et stadig mer komplisert samfunn. Jeg viste til at dette gir dårligere oversikt. Men like store vansker kan ligge i den økte avhengigheten. Ikke minst som følge av den tekniske utviklingen kan små grupper få nøkkelfunksjoner som gir dem stor makt. Makt kan misbrukes hvis følelsen av ansvar og solidaritet svikter. Vi har opplevd konflikter der det er de høytlønte som aksjonerer for ytterligere styrking av sine posisjoner. De vil ofte være i den situasjon at de kan lamme livsviktige funksjoner.

Vi hadde en streik for en tid tilbake der det var tale om å ta kraftverkingeniørene ut i konflikt. Det viste seg at 12 mann kunne mørklegge store deler av Østlandet og dermed totalt lamme arbeids- og samfunnslivet. Husdyr

ville dø etter noen dager, mat for hundrevis av millioner ville råtne i fryserne og arbeidslivet på livsviktige områder stanse opp. Denne streiken ble avverget, men den gir grunn til ettertanke. Kan det true solidariteten dersom små grupper i nøkkelposisjoner bruker den store makten de sitter med til å skaffe seg særfordeler?

Det høyteknologiske samfunnet er sårbart. Skal det funksjonere krever det ansvar og solidaritet fra dem som har makt til å stanse samfunnet ved hjelp av aksjoner. Vi viker tilbake fra lovreguleringer av organisasjonenes virksomhet. Deres arbeid er en viktig del av vårt demokratiske system. Men all frihet er en frihet under ansvar. Hvis små og sterke grupper går for langt i bruken av den makt de kan mobilisere, vil de oppleve at resten av samfunnet slår tilbake. De vil se at det kommer en bølge av krav

14
til politikerne om å lovbegrense aksjonsretten for de grupper som sitter i slike nøkkelposisjoner. Fordi vi ønsker å unngå en slik utvikling, må vi holde solidariteten levende. Og det er samfunns- solidariteten vi må slåss for - ikke solidariteten innenfor grupper, innenfor stadig mindre grupper. Det skal selvsagt hevdes solidaritet også innenfor gruppene - men når denne vendes som våpen mot svakere grupper kommer vi lett på avveger. Vi må bare innse at det finnes situasjoner der en gruppes interesser kan komme på tvers av interessene til andre - enten de andre utgjør flertallet eller mindre og svakere grupper.

Vi kan aldri fange opp disse kompliserte problemer gjennom lovgivning eller sentralisert kontroll. Det er bare ved å holde den brede samfunnssolidariteten ved like at vi kan skape et rettferdig og mykere samfunn selv med en teknikk

som skaper stor avhengighet. Vi ønsker ikke Thatcher eller Reagansamfunn. Vi ser ingen alternativer til det solidarisk